

Sprinkhanen in de Engbertsdijkvenen

R.Griffioen & K. Uilhoorn

Trekker 82
8447 BZ Heerenveen

Sprinkhanen en krekels zijn in het algemeen warmteminnende dieren. Veel sprinkhaneninventarisaties vinden dan ook plaats in de drogere biotopen. Dat bijvoorbeeld ook hoogvenen de moeite van het inventariseren waard zijn willen wij met dit artikel aantonen. Het artikel vormt een samenvatting van het rapport 'Sprinkhaneninventarisatie Engbertsdijkswenen 1991' (Griffioen & Uilhoorn, 1992).

In 1991 hebben de schrijvers de Engbertsdijkswenen op sprinkhanen geïnventariseerd en reeds bij derden aanwezige sprinkhanengegevens verzameld. De Engbertsdijkswenen is een circa 900 ha groot hoogveengebied nabij het dorp Kloosterhaar. Het gebied genoot de afgelopen zo-

mers landelijke bekendheid ten gevolge van de muggenproblematiek.

De vegetatie in het gebied is kenmerkend voor een afgetakeld hoogveen: pijpestrootje en in mindere mate eenarig wollegras domineren de vegetatie. Plaatselijk zijn nog typische hoogveenplanten als lavendelhei en kleine veenbes te vinden. Aan de randen van het gebied, waar onder andere de stuwwal van Sibculo ligt, zijn drogere heide- en grasvegetaties aanwezig.

Het beheer van de Engbertsdijkswenen is in de eerste plaats gericht op hoogveenregeneratie. Daartoe wordt getracht het waterpeil op een hoog en stabiel niveau te handhaven of te brengen. Ten behoeve van het instand-

Sprinkhaansoort	Landelijke status
Rietsprinkhaan - <i>Conocephalus dorsalis</i>	algemeen
Grote groene sabelsprinkhaan - <i>Tettigonia viridissima</i>	zeer algemeen
Heidesabelsprinkhaan - <i>Metrioptera brachyptera</i>	vrij algemeen
Gewoon doortje - <i>Tetrix undulata</i>	algemeen
Moerassprinkhaan - <i>Stethophyma grossum</i>	vrij zeldzaam
Negertje - <i>Omocestus rufipes</i>	vrij zeldzaam
Wekkertje - <i>Omocestus viridulus</i>	vrij algemeen
Bruine sprinkhaan - <i>Chorthippus brunneus</i>	zeer algemeen
Platelaar - <i>Chorthippus biguttulus</i>	zeer algemeen
Krasser - <i>Chorthippus parallelus</i>	zeer algemeen
Knotssprietje - <i>Myrmeleotettix maculatus</i>	Algemeen

Tabel 1: Tijdens de inventarisatie waargenomen sprinkhanen met vermelding van hun landelijke status (Kleukers, 1991)

houden van heide- en savanneachtige vegetaties worden delen van het gebied begraasd en wordt incidenteel gebrand, geplagd en gemaaid.

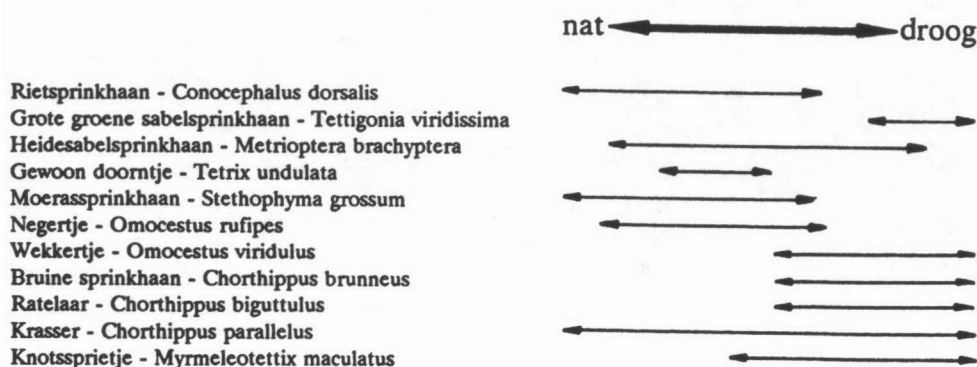
Tijdens de inventarisatie werd de aanwezigheid van 11 soorten sprinkhanen vastgesteld. Deze zijn in combinatie met hun landelijke status weergegeven in tabel 1. Door derden zijn in het verleden nog twee andere soorten waargenomen: het zeggedoortje -*Tetrix subulata*- (EIS) en de veenmol -*Grylotalpa grylotalpa*- (G. Euverman). Van een derde soort, de kustsprinkhaan -*Chorthippus albomarginatus*-, was niet duidelijk of deze binnen danwel vlak buiten het gebied is aangetroffen (EIS). Met minimaal 12-13 soorten sprinkhanen behoort de Engbertsdijkswenen tot de rijkere sprinkhaan-gebieden.

De waarnemingen van de Veenmol en Moerassprinkhaan verdienen bijzondere aandacht. Het voorkomen van de Moerassprinkhaan wijst op de hoge kwaliteit van het vochtige milieu (Bellmann, 1985). De soort is bovendien in NW-Europees verband sterk bedreigd (Bellmann, 1985; Decler, 1990).

De waarneming van de Veenmol door de heer Euverman is interessant omdat van de laatste tien jaar uit oost-Nederland geen waarnemingen van deze soort in het EIS-bestand aanwezig zijn (mond. med.R. Kleukers). In de directe omgeving van de Engbertsdijkswenen blijken echter nog vrijwel jaarlijks populaties van de Veenmol te worden aangetroffen (schrift. med. G. Euverman).

De sprinkhanenrijkdom van de Engbertsdijkswenen kan voor een belangrijk deel verklaard worden uit de vrij grote variatie in milieu-omstandigheden die binnen het gebied wordt aangetroffen. Ondermeer in de vochttoestand is veel variatie aanwezig. In figuur 1 is de globale verdeling van de tijdens de inventarisatie waargenomen sprinkhanen over de nat/droog-gradiënt weergegeven. Hieruit blijkt dat er een vrij duidelijke scheiding tussen de soorten van nattere en drogere delen werd vastgesteld. Alleen de krasser werd zowel in natte als in droge delen aangetroffen. De heidesabelsprinkhaan leek zowel al te vochtige als al te droge delen te vermijden.

De geconstateerde verdeling van sprinkhanen over de nat/droog-gradiënt sluit in grote lijnen aan op wat in de literatuur over de habitatvoorkeur van sprinkhanen bekend is (Duijm & Kruseman, 1983; Bellmann, 1985). De associatie van het negertje met de vochtige delen van het terrein waar de soort steeds samen met de moerassprinkhaan, de rietsprinkhaan en de krasser voorkomt, is opmerkelijk. Deze verspreiding wijkt opvallend af van de verspreiding die men zou verwachten op grond van gegevens over het habitat van de soort in de Duitse literatuur. Hierin staat het negertje beschreven als een xerofiele soort (Harz, 1975) die voorkomt in droge tot zeer droge gebieden (Bellmann, 1985). Met bijvoorbeeld de theorie van Musters & Van Wingerden (1990) is de verspreiding van het negertje hooguit gedeeltelijk verklaarbaar. Gezien onder meer de Duitse literatuurgegevens kan een geringe droogteresistentie van de eieren het ontbreken van de soort in de drogere delen niet verklaren. Het blijft onduidelijk

Figuur 1. Globale verdeling van de waargenomen sprinkhanen over de nat/droog-gradiënt

waarom het negertje in de drogere delen niet algemener is en weinig in combinatie met de ratelaar, bruine sprinkhaan en het wekkertje voorkomt. Het lijkt interessant het in de Engbertsdijksvenen gevonden verspreidingspatroon nader te onderzoeken. Ook elders verdient de habitatselectie van het negertje de aandacht, al was het alleen maar omdat het één van de weinige soorten is die in Nederland zowel in associatie met de moerassprinkhaan als met de blauwe duinsprinkhaan - *Oedipoda caerulea* - kan worden aangetroffen.

Dankwoord

Op deze plaats willen wij Staatsbosbeheer (in het bijzonder Sjaak van Dijk) bedanken voor het verlenen van de vergunning, Geert Euverman voor het beschikbaar stellen van zijn sprinkhanengegevens en Roy Kleukers voor het verzamelen van gegevens uit het EIS-bestand.

Literatuur

- Bellmann, H. (1985). Heuschrecken: beobachten, bestimmen. - Melsungen: Neumann-Neudamm, 216 p.
- Decleer, K. (1990). Voorkomen, ecologie en beheer van de Moerassprinkhaan (*Mecostethus grossus*) in België. - De Levende Natuur 91: 75-81.
- Duijm, M. & G. Kruseman (1983). De krekels en sprinkhanen in de Benelux. - Hoogwoud: KNNV, 186 p.
- Griffioen, R.H.W. & H.M.G. Uilhoorn (1992). Sprinkhaneninventarisatie Engbertsdijksvenen 1991. Staatsbosbeheer, Twente.
- Harz, K. (1975). The Orthoptera of Europe, vol. 2. - Series Entomologica 11: 1-939.
- Kleukers, R.M.J.C. (1991). Handleiding voor het project 'De sprinkhanen en krekels van Nederland'. - Instructies voor medewerkers van EIS-Nederland 9: 1-40.
- Musters, J.C.M. & W.K.R.E. van Wingerden (1990). Over oorzaken van habitatverschillen bij veldsprinkhanen. - Nieuwsbrief Saltabel 3: 3-8.

Résumé

Inventarisation des Orthoptères des Engbertsdijksvenen (Pays-Bas)

En 1991, la tourbière "Engbertsdijksvenen", située près de Kloosterhaar, a été étudiée. Douze espèces (tableau 1) ont été observées, tandis que deux autres ont été capturées par d'autres chercheurs. La richesse du site peut être expliquée par la grande variation, surtout dans le gradient humidité. Le fait que *Omocestus rufipes* habite surtout les milieux humides, en compagnie de *Stethophyma grossum* et *Conocephalus dorsalis*, est remarquable.